

Pr. Prof. Nicolae Bordașiu Pr. Dr. Ioan - Mircea Ghitea

**DE LA SĂCĂDAT LA ALBA IULIA:
PĂRINTELE IOSIF TĂRĂU
ȘI
AVOCATUL PAVEL MALIȚA**

Editura

2018

Tehnoredactare:

Ana-Maria Croitoru

Ana Ruxandra Ștefăniță

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Bordașiu, Nicolae și Ghitea, Ioan - Mircea

DE LA SCĂDAT LA ALBA-IULIA

PĂRINTELE IOSIF TĂRĂU ȘI

AVOCATUL PAVEL MALIȚA

Pr. prof. Nicolae Bordașiu și Pr. Dr. Ioan - Mircea Ghitea

ISBN -

CUPRINS

Prefață	p. 5
Introducere	p. 19
De la Săcădat la Alba Iulia	p. 23
Părintele Iosif Tărău	p. 33
Avocatul Pavel Malița	p. 45
Bibliografie	p. 63
Anexe	p. 65

Din seria „Pro Memoria”

Prefață

Cu sinceră și vădită emoție am scris această *Prefață* la cartea, a III-a, intitulată „*De la Săcădat la Alba Iulia. Părintele Iosif Tărău și Avocatul Pavel Malița*”, elaborată de *Părinții Nicolae Bordașiu și Ioan Mircea Ghitea*, care, iată, vede, acum, lumina tiparului, fiind publicată postum, în anul acesta – 2019, când, dacă ar (mai) fi trăit, printre noi, pământeni, Părintele Nicolae Bordașiu ar fi împlinit, la 22 mai 2019, venerabila vârstă de 95 de ani de viață, iar, la 30 noiembrie 2019, la Sărbătoarea închinată Apostolului Neamului nostru Românesc – Sfântul Andrei, ar fi aniversat 50 de ani de slujire sacerdotală, exemplară și pilduitoare!...

Însă, iată, ca o mângâiere și, ca o binecuvântare părintească, avem în fața noastră, această carte – veritabilă culegere de informații extrem de prețioase, unele chiar inedite și referințe exacte ori date precise, cu privire la contribuția și implicarea, concretă și substanțială, a multor bihoreni, în cazul de față, a Părintelui Iosif Tărău și Avocatului Pavel Malița, din localitatea Săcădat, județul Bihor, la realizarea, desăvârșirea Marii Uniri de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie

1918, volum, și acesta, de suflet al Părintelui nostru drag – Bihoreanul Nicolae Bordașiu – Sacerdotul, Învățătorul și Slujitorul, loial, fidel și credincios (al) Domnului nostru Iisus Hristos, volum pe care Sfinția Sa îl avea în vedere să apară, în cursul anului trecut, în „Anul Centenar al României și al Românilor”, alăturându-se, astfel, celorlalte două volume, anterioare, publicate în cursul anului 2018, cât, încă mai era printre noi, (și) care vizează, abordează și tratează același moment, eveniment ori subiect sau tematică!...

Altminteri, deci, salut, bucuros, cu aprecieri bogate, admirație îmbelșugată, laude curate și felicitări sincere, inițiativa Părinților Nicolae Bordașiu de la București și Ioan Mircea Ghitea de la Husasău de Criș, județul Bihor, de a continua seria deja începută și de a scrie, iată, o (nouă) carte, ce se constituie într-un veritabil medalion comemorativ – omagial, o mărturie, o mărturisire și o evocare la adresa altor doi mari unioniști convingși – Părintele Iosif Tărău și Avocatul Pavel Malița din localitatea Săcădat, județul Bihor, care și-au adus contribuția, aportul și implicarea lor, sinceră, consistentă și eficientă, la realizarea/desăvârșirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, de la Alba Iulia.

Înainte de a intra în cuvântul introductiv propriu zis, mă rog Bunului Dumnezeu, să-l așeze cu Dreptii și să-l numere cu Sfinții Săi, pe robul său, cuminte, conștiincios, evlavios și credincios - Nicolae Preotul, iar volumul de față, alături de toate celelalte scrieri sau lucrări ale sale, să rămână, pentru noi toți, o pildă, reală, veritabilă, autentică și concretă, de propovăduire și (de) mărturisire, realizată și împlinită, cu timp și fără timp, în jumătatea de veac sacerdotală, de către Bunul și Scumpul nostru Părinte Nicolae Bordașiu!...

Cu alte cuvinte, această carte, alături de celelalte două anterioare, vine, exact, la momentul și la locul potrivit, căci, poate, măcar acum, începând din anul special – centenar 2018, să fim chemați și să răspundem, datori fiind a-i cinsti și prețui, cu toată recunoștința și gratitudinea, pe toți marii bărbați ai acestui Neam Românesc, din toate vremurile și din toate locurile, aducându-ne, astfel, aminte, de mai marii noștri, fiindcă poate, așa, vom mai învăța și noi, câte ceva, exemplar și pilduitor, folositor și ziditor, în și pentru viețile și viețuirile noastre, de acum și de aici!...

În altă ordine de idei, îi auzi pe mulți, spunând, plin de emfază, năduf și autosuficiență personală, că mie nu

trebuie să-mi spună nimeni ce am de făcut căci știu și mă pricep și singur!...

Și totuși, în tot locul și în tot ceasul, avem nevoie de un ghid, de un îndrumător, de un sfătuitoare pentru a nu greși, pentru a fi corect și complet informat, pentru a duce lucrul început, la bun sfârșit, până la capăt, căci, altminteri „binele nefăcut bine nu este bine!” iar „dacă vrei să nu greșești, cu întrebarea să călătorești!”

Altfel spus, între și printre multe altele, începând cu acest an special, pentru noi, românii, anul nostru centenar, poate ar fi tare bine, mai mult ca oricând, să ne reîntoarcem la exemple, la modele, la valorile caracteriale umane, adică la oamenii frumoși, sinceri, curați, cinstiți, dreپți și onești din această țară, așa cum au fost și Părintele Iosif Tărău și Avocatul Pavel Malița!...

Adică, ar fi tare folositor dacă i-am respecta mai mult, dacă i-am studia mai temeinic, dacă i-am întreba și cerceta mai des, într-un duh al recunoștinței și al prețuirii, al respectului și responsabilizării noastre, peste tot și întotdeauna, raportându-ne la înaintașii noștri, la dascălii, învățătorii și profesorii noștri, la părinții și frații noștri, la colegii și duhovnicii noștri, însă toate acestea să le facem, nu

doar de ocazie sau de conjunctură, nu doar de moment sau din interes ci, cât mai des și cât mai serios ori sincer, fără ipocrizie sau fățarnicie!...

Mai mult decât atât, începând, măcar, de aici înainte, din acest an 2018, ar fi minunat dacă am mai lăsa la o parte toate hachițele și cusurile noastre, personale și interpersonale, toate urzelile și bârfele dintre noi, toate apucăturile sau gesturile pline de egoism, individualism, mânie, frustrare, dezbinare, răutate și invidie, ajungând să fim, în mod consistent și eficient, mai altruști, mai solidari, mai adunați nu atât de împrăștiați și de risipiți, și la propriu și la figurat, într-un cuvânt, în sfârșit, mai uniți, cu adevărat uniți, abandonând toate gândurile și faptele noastre, care au dus la zicala, dureroasă și tristă că noi abia așteptăm, nu să moară capra vecinului ci, mai abitir, să moară vecinul și să ne rămână nouă capra, fără să înțelegem că, de fapt, în atare condiții, nu facem altceva decât „să defilăm separat și să pierdem în comun!” sau, datorită orgoliului și vanității noastre, mai ajungem la o situație, anume: „ai dreptate și tu, și tu, nu te lăsa nici tu, nici tu!”, și o ținem tot așa, într-un conflict permanent și o contradicție continuă!...

Poate ca, măcar acum, din aceste momente și din acest an deosebit trebuie să ne aducem, mai mult ca oricând, aminte că „tatăl minciunii este tatăl dezbinării” și că dușmanul nostru atâta așteaptă: „să împartă, să dezbine și să stăpânească!”

Urmând exemplul și pilda oamenilor serioși, sinceri, competenți, eficienți și responsabili din această țară, de ieri și de azi, cred că ar fi timpul să ne punem serios pe treabă, să ne ocupăm de lucruri realiste, adevărate, autentice și profunde, uitând/ignorând, cu desăvârșire, zicala că „merge și așa!”, să începem să cultivăm, valoarea, demnitatea, onestitatea și onoarea, abordându-le/transformându-le în adevărate principii sau norme, călăuzitoare, de viață, după cum au procedat toți oamenii, discreți dar concreți, ai acestui neam românesc, care nu au făcut „din mila sfântului doar umbră pământului”, ci au lăsat realizări, împliniri, fapte, activități și acțiuni care, pe bună dreptate, le conferă aura de sfânt sau efigia de erou!...

Altminteri, la toți acești oameni, funcționa îndemnul, conform căruia „ce poți face astăzi nu lăsa mâine!” spre deosebire de unii dintre noi care, credem că, dacă amânăm pe mâine, poate nu mai trebuie făcut!...

Și, mai mult decât atât, ei făceau, lucrau împreună, în echipă, în același duh, într-o singură/comună suflare!...

De asemenea, aici și acum, trebuie amintit și subliniat faptul că, fie că recunoaștem, fie că negăm, din orgoliu sau din rușine, unele momente/eventimente din viața noastră au fost marcate de anumite persoane care ne-au influențat viitorul. Părinții, familia, profesorii, colegii, unii artiști sau chiar preotul paroh, sau, mai ales, părintele nostru duhovnicesc; toți au contribuit la formarea noastră launtrică/interioară.

Ca atare, valorile, reperele și normele morale urmăresc, întotdeauna/dintotdeauna, să orienteze și să conducă acțiunile oamenilor. Dacă ele sunt privite dintr-o perspectivă subiectivă și relativă, precaritatea lor este inevitabilă. În schimb, dacă adoptăm o atitudine obiectivă - și este evident că există criterii indiscutabile și sigure, verificate de istorie, care ne arată ce este corect și care disting albul de negru, fără a deplasa linia de demarcație dintre bine și rău, dintre adevăr și minciună, dintre normalitate și păcat - atunci rămânem pe calea care duce la viață.

Astăzi, însă, este tot mai dificil să vorbești despre valori pentru că ești întâmpinat fie cu adversitate, fie, în cel

mai bun caz, cu un zâmbet concesiv. Dar este oare posibil să îți trăiești viața fără a avea puncte ferme de referință, sau având repere golite de semnificație? În acest caz, cum reușim să ne definim opțiunile și comportamentul, sau cum putem justifica și exprima o judecată? A ține seamă de valori nu este un moft, ci implică descoperirea unui orizont de semnificații după care te ghidezi/să te orientezi în viață.

Cu alte cuvinte, poate vă întrebați și ne întrebăm, aici și acum, de ce este bine venită apariția/publicarea acestui volum în cinstea Părintelui Iosif Tărău și Avocatului Pavel Malița din satul bihorean Săcădat? Ce au ei atât de special? Pentru că, între și printre altele, acum, că tot ne aflăm în anul postcentenar – 2019, eu unul consider că este momentul ca fiecare dintre noi să facă un bilanț, dacă nu altfel, măcar, așa, al anului care a trecut, analizând/cântărind ce a făcut și ce nu a făcut în anul respectiv, cu realizările, împlinirile, succesele sau neîmplinirile sale!...

Au fost, anul trecut, multe, variate și diverse, momente/evenimente și manifestări, toate grăitoare, relevante și elocvente însă vin să întreb eu, unul, aici și acum: ce am învățat, noi toți, din toate acestea, cu ce ne-am ales, care sunt

foloase/rezultatele, culturale, spirituale și duhovnicești, pe care le-am deprins noi din toate acestea?...

Există ele, cu adevărat?...

Vom fi, și noi, de aici înainte, mai curajoși, mai uniți, mai demni, mai corecți, mai onești, mai cinstiți, mai altruști decât până acum, ca neam, ca popor, adică vom reține și asimila ceva de la toți acești înaintași și eroi ai noștri, între care și protagoniștii acestei lucrări, sau vom reveni la vechile noastre metehne, defilând separat și pierzând în comun, ca până acum!...

Prin urmare, începând, măcar, din anul trecut, centenar – 2018, al unității noastre naționale, când tânărul nostru stat românesc a împlinit/aniversat primii 100 de ani, am învățat, oare, să nu mai fim atât de dezbinați, atât de frustrați, atât de complexați, atât de încrâncenați, atât de invidioși, atât de egoiști, atât de răzbunători, atât de fragili și atât de vulnerabili!...

Da, adevărat, multă lume, din toate colțurile lumii, a admirat și admiră, în continuare, spontaneitatea noastră, din unele momente ale istoriei, generozitatea sau ospitalitatea noastră, cultura, spiritualitatea și civilizația noastră, ca neam/ca popor, însă, din păcate, de cele mai multe ori, sunt

nevoiți să se oprească numai la atât, fiindcă de constantă, perseverență și consecvență, susținută și întemeiată, nu (mai) poate fi vorba!...

De ce oare?...

Deoarece, între altele, ne trezim/ne revenim prea târziu, uneori mult prea târziu, având, printre altele, această slăbiciune ori neputință de a-i aprecia/admira pe conaționali/concetățenii noștri, fie după ce nu mai sunt printre noi pământenii, fie după ce au ajuns în exil sau în refugiu – cum, a fost, bunăoară, (și) cazul Regelui Mihai I al României, fie după ce au ajuns în pușcăriile comuniste, în program-uri, gulag-uri și holocaust-uri, fie după ce s-au perindat în tot felul de peregrinări și emigrări pe întregul mapamond, pentru obținerea/câștigarea unui respect, cuvenit și binemeritat, a unui venit mai bun/a unui trai mai decent și a unei pâini mai bune/mai albe sau mai proaspete, când și pe ei de noi și pe noi de ei îi cuprinde și ne cuprinde dorul, regretul și jalea, mai cu seamă atunci când conștientizăm faptul, trist și dureros, că au lăsat acasă, copii supărați, marcați și afectați și, poate, chiar familii îndurerate și destrămate și, nu doar atât, ci au (mai) lăsat o țară fără forță de muncă, calificată și

chiar necalificată, de am ajuns să-i angajăm, în locul lor, pe alții, de pe alte meridiane?!...

În concluzie, vin, iarăși, să întreb, aici și acum: care este proiectul nostru de țară pentru plecând/pornind din anul trecut, centenar – 2018, afară de aniversările/comemorările și manifestările cultural - spiritual – naționale, pline de festivism, desfășurate sau realizate, desigur, binevenite și ele, adică mă gândesc la un demers/deziderat fiabil și viabil, eficient, consistent și suficient, complex și complet?!...

Avem. Există oare așa ceva?!...

Dacă da, unde este și cum arată acest proiect?!

Dacă nu, ce mai așteptăm sau, mai bine zis: de ce mai amânăm/întârziem acest lucru?!...

Căci dacă nu, dacă încă nu ne-am trezit din beția această cotidiană și nu ne-am revenit din amorțeala aceasta, generalizată, apoi să știm cu toții, fraților, că zadarnic a fost curajul și bărbăția eroilor, zadarnic a fost eroismul și credințioșia mărturisitorilor, zadarnică a fost toată implicarea și determinarea marilor bărbați de stat ai acestei țări, altminteri dăruită și binecuvântată de Dumnezeu, zadarnică a fost loialitatea și fidelitatea regelui, altfel spus, zadarnică toată această spontaneitate a noastră, altminteri minunată, de-

a dreptul spectaculoasă și plină de entuziasm însă lipsită de substanță, seriozitate, consistență și consecvență, una argumentată, justificată și determinată, corect asumată și sincer responsabilizată!...

Așadar, evocându-i, în continuare, pe eroi, pomenindu-i pe martiri, cinstindu-i pe toți făuritorii Marii noastre Uniri de la 1918, trebuie totuși, să facem un pas, înainte, adică mai departe, dincolo de focul de paie, ajungând, deci, să ne respectăm între noi înșine, fără a ne mai sabota, șantaja, calomnia, descuraja, răzbuna și marginaliza, în mod reciproc, cu alte cuvinte, haideti să ne apucăm serios, asumat și responsabil, de treabă, căci curajul, bărbăția, credincioșia, patriotismul și eroismul nu trebuie să fie niște calități ori virtuți trecute și perimate ci, mai ales, prezente și, îndeosebi, viitoare!...

Și, dacă ar mai fi de adăugat încă ceva, poate ar mai fi un îndemn de reiterat, acela, adresat, în chip profetic, de către Nicolae Iorga, destinat celor din fruntea/conducerea țării, de atunci și de acum: „Țineți aproape de popor ca să nu rătăciți!”...

Iar noi, toți, laolaltă, să ținem aproape de Dumnezeu, măcar din același motiv sau același considerent și, apoi, desigur, să ținem, unii la alții, unii cu alții și unii de alții!..

Căci, „unde-i unul nu-i putere, la nevoi și la durere/unde-s doi puterea crește și dușmanul nu sporește!”....

Ce bine ar fi dacă acest vers ar fi un principiu, de viață și de moarte!...

Altfel spus, unirea și unitatea noastră nu trebuie să constituie doar o referință simbolică, istorică, comemorativă și omagială ci să ajungă a fi un demers concret, un deziderat continuu sau o permanentizare, consistentă, substanțială, durabilă, stabilă, statornică și eficientă, căci numai astfel vom mai rezista, numai așa ne mai putem menține și, salva!...

Iar pentru protagoniștii acestui volum – Părinții Nicolae Bordașiu – (co)autorul, Iosif Tărău și Domnul Pavel Malița – subiecții volumului în cauză, mă rog ca Dumnezeu să-i ierte și să-i odihnească, cu Dreptii și cu Sfinții Săi!... Veșnică să le fie amintirea și pomenirea! Amin!...

Dr. Stelian Gomboș
<https://steliangombos.wordpress.com/>

1. Introducere

În preajma marelui eveniment de la 1918, Transilvania este caracterizată de academicianul Nicolae Iorga ca fiind o țară de „*sate și preoți*” români. Nu putea fi o caracterizare mai potrivită pentru acele vremuri. Lipsit de libertate și supus unei îndoite exploatare, socială și națională, poporul român își trăia viața obștească mai ales în sânul Bisericii ortodoxe. Preoțimea de atunci n-a constituit niciodată o castă desprinsă de masa credincioșilor. Se știe că preotul român a împărțășit, veacuri de-a rândul, soarta și condiția socială a credincioșilor săi, el împletind, în chip armonios, datoria de slujitor a lui Dumnezeu cu cea de slujitor al poporului, preocupat de mântuirea lui sufletească, dar și de bunăstarea lui trupească. Preoția românească veche și-a dus, în cursul veacurilor, contribuția – unanim recunoscută, la lupta pentru libertate și independență, pentru unitatea spirituală a poporului, pentru o patrie liberă ca să cuprindă pe toți fiii săi.

La împlinirea a 100 de ani la mărețul act de la Alba Iulia din anul 1918, ne amintim de românii care au trăit acele vremuri și care au luptat pentru realizarea unității statale,

acesta fiind supremul ideal al întregului popor. Printre acești participanți activi în lupta de emancipare națională care au condus în final la realizarea acestui măreț ideal, se numără și preotul Iosif Tărău și studentul în Drept Pavel Malița, din comuna Săcădat.

Prezentul volum este intitulat „De la Săcădat la Alba Iulia: Părintele Iosif Tărău și avocatul Pavel Malița” și continuă pe cele anterioare, în care au fost evocați preoții Gavril Iovan și Gheorghe Bordașiu și preotul Nicolae Malița.

În paginile acestei lucrări, prin grija autorilor, se face o prezentare a pregătirilor pe care le-au făcut părintele Iosif Tărău alături de tatăl său, Teodor Tărău, și tânărul avocat din satul lor, Pavel Malița, în preajma acestui mare eveniment național.

Primul capitol este intitulat sugestiv „De la Săcădat la Alba Iulia”, unde este prezentată situația internațională, și realizarea idealului de unitate națională a românilor și cum s-au pregătit săcădăteni pentru acest moment.

Apoi, în capitolul al doilea, intitulat „Părintele Iosif Tărău”, sunt prezentate atât personalitatea, cât și contribuția pe care a avut-o tânărul preot din Săcădat la făurirea statului unitar român la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia.

În capitolul următor, „Avocatul Pavel Malița”, sunt creionate figura și aportul acestui tânăr al Săcădatului la făurirea statului unitar român la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia.

Autorii au urmărit prin acest volum omagial să prezinte rolul pe care l-au avut cele două personalități la înfăptuirea mărețului act de la 1 Decembrie 1918, iar la ceas aniversar să le aducem un omagiu binemeritat pentru modul în care au militat și au luptat alături de alți reprezentanți de seamă ai vremii pentru realizarea mărețului ideal, Unirea de la 1 Decembrie 1918.

Curajul, bărbăția, lupta și dragostea de biserică, de neam și de țară a celor evocați reprezintă un exemplu de urmat și de împlinit pentru fiecare dintre cei de astăzi care își doresc să realizeze ceva pentru țară și biserica neamului.

Autorii

1. De la Săcădat la Alba Iulia

Idealul de unitate națională a tuturor românilor a constituit o permanență a trecutului nostru. Acesta a cunoscut o deplină victorie și împlinire „prin hotărârile democratice din 27 martie, 28 noiembrie și 1 decembrie 1918”¹, când toți românii din spațiul carpato - danubiano - pontic s-au unit într-un singur stat, România Mare.

Nedreptățile unor mari puteri, care aplicau un principiu „*divide et imperia*”, adică „*dezbină și stăpânește*”, față de România, au dus la separarea teritoriului românesc la începutul secolului al IX - lea, când figuri marcante ale autohtonilor dintre cele trei Crișuri au luptat pentru libertate și drepturi naționale.

În anul 1918, românii de pe aceste meleaguri s-au situat pe o poziție politică energică și clară, de luptă pentru emanciparea de sub dominația statului dualist austro-ungar și printr-o biruință, alături de conaționali lor de dincolo de Carpați, au contribuit la înălțarea României Mari,

¹ Viorel Faur, *Generația Marii Uniri – Evenimente din Bihor octombrie 1918 - aprilie 1919.Documente*, Editura Universității din Oradea, 2013, p. 9.

remarcându-se ca ctitori autentici ai statului unitar român.

Ei au fost pregătiți de către instituții culturale precum: biserica, școala și asociații, dar și de o galerie impresionantă de militanți pentru libertate, drepturi naționale și unitate în frunte cu dr. Aurel Lazăr, dr. Ioan Ciordaș, Roman R. Ciorogariu, dr. Dumitru Lascu, dr. Nicolae Zigre, Gheorghe Tulbure, Nicolae Bolcaș² și mulți alți eroi necunoscuți, ale căror memorie rămâne pe veci întipărită în sufletul neamului românesc.

La Oradea, pe data de 12 octombrie 1918 s-a semnat Declarația de Autodeterminare Națională prin care s-a consfințit independența națiunii române față de monarhia austro-ungară. Acesta a fost punctul culminant și orientativ pentru spațiul geopolitic românesc. Declarația s-a inspirat din „principiul autodeterminării naționale” enunțat de președintele Americii, din acele timpuri.³

Acest document este prezentat de Alexandru Vaida - Voevod în Parlamentul de la Budapesta, în ședința din 5/18 octombrie 1918. În Declarația de la Oradea, se afirma dreptul națiunii române la autodeterminare, precum și ideea

² *Ibidem.*

³ Viorel Faur, *op. cit.*, p. 10.

convocării Adunării Naționale, care a reprezentat un act cu o semnificație istorică deosebită privind procesul de unificare națională. Oradea a fost primul oraș al Unirii.

Această declarație a declanșat o înviorare a energiilor naționale care s-au implicat, tot mai hotărât, în activitatea de pregătire a Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918.

Nu întâmplător, românii bihoreni au trimis la Alba Iulia cea mai impunătoare delegație alcătuită din 131 de împuterniciți ai locuitorilor satelor noastre, printre ei numărându-se preotul Nicolae Malița, învățătorii preoți Gavril Iovan și Gheorghe Bordașiu din Săbolciu, precum și preotul Iosif Tărău și studentul în Drept Pavel Malița din Săcădat. Se poate afirma cu toată convingerea că românii de pe Crișuri au contribuit în mod direct și substanțial la înălțarea edificiului României Mari.⁴

Istoricul și cercetătorul Prof. Univ. Dr. Viorel Faur, care s-a ocupat îndeaproape de această problemă, a reconstituit listele cu bihoreni care au reprezentat populația românească de pe Văile Crișurilor la Alba Iulia. Listele sunt

⁴ Bonta, V. Dumitru, *Trei sate surori Săcădat, Borșa și Săbolciu*, Editura Imprimeriei de Vest Oradea, 2002, p. 125.

în număr de trei, în funcție de cele trei categorii de reprezentanți naționali care ne-au onorat la Bălgrad, cu prezența lor.

Reprezentanță națională, a Bihorului, prezentă la Alba Iulia formată din 131 de persoane (60 de delegați, 45 delegați de drept 26 delegați ai diferitelor organisme proprii)⁵, la care s-au alăturat alții 101 locuitori, care au luat parte din liberă inițiativă la Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918.

În ședința Comitetului executiv al C.N.R. din Oradea și Bihor, din 20 noiembrie 1918, s-a anunțat că Marea Adunare Națională va avea loc la Alba Iulia în 1 Decembrie 1918, la care „*vor lua parte toate straturile neamului românesc din Ardeal și Ungaria*”, desigur prin „*delegați emiși*”. Din Oradea și întregul Bihor „*vor fi reprezentate toate instituturile culturale, financiare și economice*”. Cu același prilej se raportează „*despre aderințe(le) sosite din partea comunelor*”, care au constituit suportul viitoarelor adunări pentru alegerea delegaților pentru evenimentul de la Alba Iulia.

⁵ Viorel Faur, *Viața politică a românilor bihoreni (1918-1919)*, Editura Fundației Culturale „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1992, p. 102 - 103.

În primul tabel sunt incluși cei cinci reprezentanți ai Cercului Electoral Aleșd care au participat ca deputați la Marea Adunare de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918, localitatea Săcădat fiind reprezentată de către preotul Iosif Tărău. El a avut aceleași drepturi și-a intrat în Sala Unirii din Alba Iulia⁶, ca toți delegații de pretutindeni.

Cu o zi înainte de 1 Decembrie 1918, delegațiile au ajuns la Alba Iulia, au fost întâmpinate de organizatori și cazate în oraș.

„Puteai vedea lume și lume cu cocarde tricolore. Cei prezenți aveau ațintiți ochii spre detașamentele de moți, ce veneau organizați militărește, cu ofițeri călare în fruntea detașamentelor. Cu arma pe umăr și cu desagii plini de gloanțe, păseau maiestuos urmașii lui Horea și ai lui Iancu. Da! Sub ocrotirea armatei de moți s-a ținut Adunarea de la Alba Iulia.” Așa descrie tânărul Gheorghe Bordașiu începutul zilei celei mari.

Roman Ciorogariu scrie că: *„Ziua unirii naționale a început cu serviciul religios divin în ambele biserici. După încheierea sfintei liturghii lumea fascinată de sfințenia,*

⁶ Dumitru V. Bonta, *op. cit.*, p. 127.

*religia noastră națională, pleacă după «preoți cu crucea în frunte», cum este scris în imnul libertății, sub care a luptat «oastea creștină» în 1848 și acum urcă Golgota, să proslăvească piatra milenară de pe mormântul libertății naționale».*⁷ La ora 10, în data de 1 decembrie 1918, s-a deschis Adunarea Națională, cu participarea a 1.228 de delegați (deputați) aleși, în sala casinoului militar din cetate.

Gheorghe Pop de Băsești, președintele Partidului Național Român, declară Adunarea Națională de la Alba Iulia „constituită și deschisă”. Vasile Goldiș rostește cuvântarea solemnă, încheiată cu un proiect de rezoluție⁸, care începe cu următoarele cuvinte:

⁷ Roman R. Ciorogariu, *Zile Trăite - Partea a II-a, Revoluția*, Ediție de dr. Viorel Faur, Fundația „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1994, p. 71.

⁸ Textul **Rezoluției** este următorul:

I. Adunarea Națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 Noiembrie/1 Decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre.

II. Adunarea Națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei aleasă pe baza votului universal.

III. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului Stat Român, Adunarea Națională proclamă următoarele:

1. Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin

indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din Stat.

3. Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate tărâmurile vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 de ani la reprezentarea în comune, județe ori parlament.

4. Desăvârșită libertate de presă, asociere și întrunire, libera propagandă a tuturor gândurilor omenești.

5. Reforma agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, desființând fidei-comisele și în temeiul dreptului de a micșora după trebuință latifundiile, i se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin atât cât să poată munci el și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare e pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte, potențarea producției.

6. Muncitorimii industriale i se asigură aceleași drepturi și avantagii, care sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus.

IV. Adunarea Națională dă expresie dorinței sale, ca Congresul de pace să înfăptuiască comuniunea națiunilor libere în așa chip, ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici, deopotrivă, iar în viitor să se elimine războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.

V. Românii adunați în această Adunare Națională salută pe frații lor din Bucovina, scăpați din jugul Monarhiei austro-ungare și uniți cu țara mamă, România.

VI. Adunarea Națională salută cu iubire și entuziasm liberarea națiunilor subjugate până aici în Monarhia austro-ungară, anume națiunile: cehoslovacă, austro-germană, iugoslavă, polonă și ruteană și hotărăște ca acest salut al său să se aducă la cunoștința tuturor acelor națiuni.

VII. Adunarea Națională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români, care în acest război și-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru murind pentru libertatea și unitatea națiunii române.

VIII. Adunarea Națională dă expresiune mulțumirii și admirațiunii sale tuturor Puterilor Aliate, care prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie

„Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România”.

Proiectul de rezoluție este adoptat cu ovații prelungite. Pentru cărmuirea Transilvaniei, Adunarea Națională procedează la alegerea unei adunări legislative numită Marele Sfat Național, compus din 250 de membrii; acesta, la rândul-i, va numi un guvern provizoriu, Consiliul Dirigent.

După adoptarea actului istoric al Unirii, cei peste 100.000 de participanți la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, adunați pe Câmpul lui Horea, aprobă cu aclamații entuziaste hotărârea de unire necondiționată și pentru totdeauna a Transilvaniei cu România. Unirea Transilvaniei cu România încheie procesul de făurire a statului național

împotriva unui dușman pregătit de multe decenii pentru război au scăpat civilizațiunea de ghearele barbariei.

IX. Pentru conducerea mai departe a afacerilor națiunii române din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, Adunarea Națională hotărăște instituirea unui Mare Sfat Național Român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română oricând și pretutindeni față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiunile pe care le va afla necesare în interesul națiunii.

unitar român, proces început în 1859, prin unirea Moldovei cu Țara Românească, continuat prin unirea Dobrogei în 1878, a Basarabiei în martie 1918 și a Bucovinei în noiembrie 1918. Suprafața României Mari devenea astfel de 295.049 km pătrați, cu o populație de 16.500.000 de locuitori.

La data de 2 decembrie 1918, are loc întrunirea Marelui Sfat Național în sala Tribunalului din Alba Iulia care hotărăște constituirea unui Consiliu Dirigent format din 15 membrii și având președinte pe Iuliu Maniu pentru administrarea Transilvaniei. Marele Sfat Național și Consiliul Dirigent își stabilesc sediul la Sibiu, iar în data de 11/24 decembrie 1918, Regele Ferdinand emite Decretul-lege de unire a Transilvaniei cu vechea Românie.

Reîntorși acasă la Săbolciu, de la Alba Iulia, delegația condusă de preotul Nicolae Malița a desfășurat o intensă propagandă în rândul celor pe care i-au reprezentat, spunându-le că de acum înainte fac parte din România Mare, iar acest fapt este definitiv și irevocabil.

Entuziasmul acestora, la aflarea mării vești, a fost incomparabil, ei crezând, cu nedisimulată convingere, că s-a încheiat cu trecutul vitreg, care le-a adus numai neazuri și durere.

A bătut și pentru ei ceasul dreptății istorice!

Aceasta fiind starea de spirit a locuitorilor români din satele și orașele Bihorului, marcată de speranțe într-un viitor mai bun, de dorința de îndreptare a situației lor, într-o țară unită și puternică, născută din credința neabătută în destinul poporului nostru, din sacrificii și în timpul cel mai apropiat, din victoriile politice fundamentale ale anului 1918.⁹

⁹ Viorel Faur, *Generația Marii Uniri – Evenimente din Bihor octombrie 1918 - aprilie 1919. Documente*, Editura Universității din Oradea, 2013, p. 13.

2. IOSIF TĂRĂU (1882-1969)

Familia și școala

Iosif Tărău s-a născut în anul 1882, în familia preotului Tărău Teodor, din Săcădat, fiind primul din cei trei copii ai acestuia.

El a urmat clasele primare în satul natal, liceul cu bacalaureat l-a absolvit la Beiuș, a studiat la Universitatea din Cluj, iar licența în științe de stat și-a luat-o la Academia de Drept din Oradea. A urmat cursurile la Institutul Teologic din Arad¹⁰, pe care l-a absolvit în anul 1903-1904.¹¹

După obținerea calificației preoțești este chemat la Consistoriul ortodox român din Oradea Mare, unde este i s-a încredințat conducerea rezortului (n.n. resortului) școlar și apoi conducerea secretariatului Consistoriului.

¹⁰ Aurel Tripon, *Monografia Almanah a Crișanei*, Tipografia Diecezană Oradea, 1936, p. 469.

¹¹ Pr. dr. Pavel Vesa, *Învățământul Teologic de la Arad (1822 - 1948)*, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2013, p. 470.

A fost membru în toate corporațiile bisericești, de la Sinodul Protopopesc până la Congresul Național Bisericesc de la Sibiu. A fost membru în congregația comitatenză (azi consiliul județean).¹²

Iosif Tărău s-a căsătorit cu profesoara de limba franceză, Viorica Sălăjean din Zalău, județul Sălaj. Aceasta venind în Săcădat prin căsătoria ei cu Iosif, a primit zestre de la părinți o sumă mare de bani, cu care tinerii și-au ridicat în anul 1908 o casă în care au locuit ei și tatăl tânărului Iosif, preotul Teodor Tărău. Căsătoria le-a fost binecuvântată un singur fiu, în persoana lui Marțian, care a văzut lumina zilei pe data de 06.09.1910.

Marțian Tărău se căsătorește cu Mina Tărău, care era fiica lui Pavel Tărău. Socrul Marțian era unul din fiii lui Florian Tărău. Acesta din urmă era frate cu Teodor Tărău, bunicul său. Marțian și Mina Tărău au fost binecuvântați de către Bunul Dumnezeu cu doi copii: Lucica și Titus Remus. Fiica lor Lucica (căsătorită Ciornei), născută la 01.03.1939, a lucrat ca asistentă medicală la Spitalul Clinic de Pneumoftiziologie din Oradea. Aceasta a fost binecuvântată

¹² Aurel Tripon, *op. cit.*, 1936, p. 469.

cu fiul său, inginerul Călin Ciornei și fiica sa, Teodora Ciornei «căsătorită Cociș»). Colonelul Titus-Remus s-a născut la data de 02.03.1946 și a fost căsătorit cu Tărău Denisa.

Colonelul Titus – Remus Tărău a fost Decanul Facultății Militare de Educație Fizică și Sport „Virgil Bădulescu”, din București, sportiv de performanță la Clubul Sportiv Steaua București. Este Maestru Emerit al sportului, fiind declarat cel mai bun baschetbalist al anului 1973 al Clubului Sportiv Steaua București. Familia sa a fost binecuvântat un singur fiu, în persoana lui Horia-Cristian.¹³

Preotul Iosif Tărău se recăsătorește în anul 1917 cu Veronica Tărău și Bunul Dumnezeu i-a binecuvântat cu cele două fiice: Felicia-Minerva (1917-2011) și Aurora-Veronica (1920-2000) căsătorită Aguletti.

Felicia-Minerva s-a căsătorit cu avocatul Bologna. În perioada refugiului, avocatul Bologna este ales prefect de Putna, iar alături de el în perioada 1940-1945 s-a aflat soția sa, Felicia-Minerva și socrii lui Iosif și Veronica Tărău. Unica lor fiică, Liliana Felicia Maria (căsătorită Gerber), se

¹³ Informație de la nepotul său col. Tărău Titus-Remus, 4 iulie 2018, Săcădat, care locuiește în București.

naște după întoarcerea lor din refugiu, pe data de 23 iulie 1948, care de profesie este biolog, iar în prezent ea este stabilită în Elveția.¹⁴

Activitatea preotului și deputatului Iosif Tărău.

Sub oblăduirea lui Teodor Tărău a avut loc o mare adunare populară, cu un pronunțat caracter patriotic, în vederea pregătirii alegerilor din 1906. La aceea adunare a luat parte patrioții Aurel Lazăr, Russu Șirianu, și alți, unde s-a hotărât ca românii, să-și unească eforturile, în vederea alegerii, în parlamentul maghiar, a unor deputați români.¹⁵

Proiectul de lege al Contelui Apponyi din anul 1907, care a fost înaintat în Parlamentul ungar (proiect care se referea la școlile confesionale românești), i-au determinat pe românii de pe întreg teritoriul Transilvaniei la un protest vehement împotriva acestei legi.¹⁶

Astfel, în 27 martie 1907 preoți Tărău Teodor și Tărău Iosif, Comitetul parohial din Săcădat, în ședința

¹⁴ Idem.

¹⁵ Dumitru V. Bonta, *op. cit.*, p. 327.

¹⁶ Prof. Ioan Popovici, Dr. Bujor Dulgău, Pr. Dr. Ioan – Mircea Ghitea, *Din Durerile Bihorului – Pagini din lupta intelectualității din Bihor pentru apărarea credinței, școlii și ființei naționale românești, vol. IV, Documente 1907*, Editura România În Lume, București, 2013, doc.14, p. 56 – 61 și doc. 15, p. 61 – 74.

ordinară a „pretrctat la rând proiectul de lege privind învățământul poporal al ministrului Apponyi” și au luat următoarea hotărâre „Comitetul parohial al comunei ortodoxe românești din Săcădat, ținând seamă de întreprinderile ministrului Apponyi, care prin proiectul de lege țintește la nimicirea școalelor noastre confesionale, întrunită astăzi, în ședință ordinară, și-a ținut de înaltă și sfântă dorință a-și ridica glasul său îndurerat contra acestui proiect (...). Suntem cu toată tăria sufletului, contra acestei întreprinderi de a pângări și nimici școala noastră în limba strămoșească, un așezământ scump al nostru”.¹⁷

Această hotărâre a Comitetului parohial din Săcădat, îndreptată împotriva proiectului ministrului Apponyi, a fost citit în fața poporului adunat într-un număr neobișnuit de mare, la biserica din Săcădat.

Evenimentul a fost consemnat în ziarul „Tribuna” din anul 1907, nr. 59, la p. 5 .¹⁸

Prin aplicarea samavolnică a acestei legi, ea avut consecințe grave asupra școlilor românești în perioada statului dualist, iar conform unor statistici oficiale, în

¹⁷ Dumitru V. Bonta, *op. cit.*, p. 140.

¹⁸ *Ibidem.*

perioada 1907 – 1912, au fost închise din diverse motive, 320 de școli confesionale românești, prin urmare analfabetismul a crescut cu peste 70 %.

Aceste date sunt dovezi indubitabile despre politica deznaționalizare practică de guvernării de la Budapesta, iar lupta împotriva acestei legi draconice s-a concretizat prin mari adunări populare, conduse de „înteligenția românească”.

În 28 aprilie 1907 are loc nouă Adunare Populară la Săcădat, sub președinția Dr. Aurel Lazăr ¹⁹, scopul adunării fiind condamnarea „gravaminelor” proiectului ministrului ungar Apponyi. Discursul ținut de către Dr. Lazăr a fost de o adevărată însuflețire, încât poporul nu mai știa ce să facă de dragul lui. Au mai rostit discursuri Dr. Coriolan Pop, Victor Babi și preotul Teodor Tărău. În proiectul de hotărâre se cerea arhierilor ortodocși, să combată în camera magnaților proiectul școlar apponyan.

Preoții Teodor și Iosif Tărău au pregătit satul în vederea Marelui act al Unirii din 1 Decembrie 1918. Preotul

¹⁹ *Ibidem*, p. 142.

Iosif Tărău din Săcădat fiind delegat cu „credințional” la Marea Adunare de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.²⁰

În perioada care a urmat de la 1 decembrie 1918 – 20 aprilie 1919, cei doi preoți au avut mult de suferit, de pe urma faptului că Iosif Tărău a participat ca deputat delegat la Alba-Iulia la 1 Decembrie 1918.

Despre atrocitățile comise, de către unguri, asupra credincioșilor din Săcădat și în special asupra intelectualității din sat, în frunte cu preoții Teodor și Iosif Tărău, consemnează cercetătorul prof. univ. dr. Viorel Faur, în mai multe documente.

Redăm în continuare documentul 127, scris de către preotul Iosif Tărău, pe care l-a adresat Onorat Conziliu din Oradea mare, la data de 15/28 faur 1919, în care sunt descrise următoarele fapte: „*În 27 l.c. înainte de meazăzi, din nou au venit în comuna noastră Săcădat 50 de săcui de la Regimentul 21, postați în Mezotelegd (Tileagd), sub conducerea celor 4 ofițeri.*

Sub titlul că, caută după arme, au intrat prin casele oamenilor răscolind toate prin case. Au venit la casa tatălui

²⁰ Prof. Ioan Popovici, *1918 Bihorul în Epopeea Unirii - Documente, Întreprinderea Poligrafică „Crișana” Oradea, 1978, p. 240.*

meu, preotul Teodor Tărău, au intrat în casă și au dus de acolo 12 cămeși, 10 perechi de izmene, ștergare, un palton, o pereche de pantaloni noi, o pălărie, 100 de ouă, mere și, din dulapul cu albiturile, 20000 coroane, banii în numărar.

Au intrat apoi în cămară, de unde au dus cărnații și carnea dintr-un porc tăiat în preziuă, adică în 26 l.c.

Tatăl meu, vestit cu câteva minute înainte de sosirea lor, a sărit din pat, în care zăcea bolnav în urma bătăii primite în 26 l.c. de la gardiștii unguri din Oradea-mare, a trecut prin grădini, a fugit la un om, unde s-a îmbrăcat în haine țărănești – că toate hainele îi rămăsese acasă – și s-a dus undeva, că unde, nu știu, nu mi-a știut spune nimenea, și nici azi nu s-a reîntors.

Când au săvârșit acest jaf, au fost de față preoteasa din Chigic Floare Gal n. Lascu, servitoarea mea Florița Gaidoș, servitorul Vasilie Monenciu și săteanul Pavel Hodișan, membru în sfatul sătesc. Pe servitor l-au bătut și palmuit, strâmtorându-l să spună unde e tata, apoi au zis că, dacă nu-i spun, vor aprinde paiele din grădină, că sigur acolo s-a ascuns.

De aici au venit la casa mea, aflătoare pe același intravilan, au intrat în casă, mi-au spart bufetul și dulapurile,

mi-au spart sticlăriile. Că dus-au ceva sau nu, nefiind acasă, n-am putut constata. Pe masă mi-au lăsat un plumb de pușcă, zicând că unul de acela ar fi al meu, dacă mă vor putea prinde, și ca o subliniere a acestei enunțaturi au descărcat 2 pușcături.

În fața mai multor săteni s-au exprimat că, dacă n-au putut să prindă pe tânărul, să facă «leveșe» din el, trebuie să prindă pe bătrânul că va fi bun de «papricaș». Ne-au numărat vitele și porcii, și au zis că să nu lipsească din ele pe când vor mai veni, că acelea sunt ale lor.

Aci țin să fixez faptul că, în afară de mine, în Săcădat au mai căutat pe protopopul Ales. Munteanu, care s-a fost refugiat înainte la mine, și pe candidatul de avocat din Aleșd, Ioan Sfurlea, zicând că trebuie să prindă ori cum «aszt a haram jomadarat (n.n. acele trei păsări bune)»”.

*În fiecare noapte vin patrule la mine în casă de mă caută, satul nostru în fiecare zi e cercetat, locuitori înjurați, maltratați, huiduiți, ... săteni vin la On. Consiliu cerând scut de apărare. ... ”.*²¹

²¹ Viorel Faur, *Generația Marii Uniri – Evenimentele din Bihor (decembrie 1918 – aprilie 1919)* - Documente, editura Universității din Oradea, 2013, p. 201.

Din rândurile acestui document reiese suferințele îndurate de la autoritățile maghiare de după înfăptuirea mărețului act de la 1 Decembrie 1918, Marea Unire, precum și dispariția preotului martir Teodor Tărău fără ase mai ști ceva despre el cum consemnează fiul acestui Iosif Tărău.

În preajma izbucnirii Primului Război Mondial, Tărău Iosif este hirotonit preot – capelan, rânduit a sluji alături de tatăl său și împreună au luptat împotriva legii lui Apponyi, dar și la cultivarea idealului de unitate națională în rândul locuitorilor din Săcădat și Cercului electoral Aleșd.²²

În timpul revoluției a organizat gărzile naționale din sectorul Tileagd, a luat parte la Adunarea Națională de la Alba – Iulia ca reprezentant cu delegație a sectorului Crișu Repede. După unire a fost încredințat cu conducerea aprovizionării județului Bihor. După dizolvarea²³ acestui oficiu a fost trimis primpretor la Cefa. Dimisionează în anul 1922 fiind ales deputat până în anul 1926. În anul 1928 a fost din nou ales deputat. În timpul revoluției – pentru atitudinea lui românească – a fost condamnat la moarte de bandele secuiești înarmate, scapă în pădurile Bihorului.

²² Aurel Tripon, *op. cit.*, 1936, p. 469.

²³ dizolvarea.

În timpul stăpânirii ungurești a colaborat la „Tribuna” și „Biserica și Școala” de la Arad.²⁴

Tărău Iosif, este ales deputat PNL, aripa lui Brătianu până în anul 1924, următorii 8 ani până în anul 1932, adică două mandate, a fost deputat în Partidul condus de Iuliu Maniu.

După 1945 se întorc la Oradea, în anul 1956 își conduce pe ultimul drum pe soția Veronica, îmbrăcând haina văduviei, rămând în orașul de pe Crișul Repede până în anii 1957/1958, iar ultimi ani din viață și-a petrecut în București.

Verile și le petrecea în casa lui Marțian Tărău, fiul din prima căsătorie, în satul său natal, Săcădat.

O mărturie de la nora sa Mina Tărău, din vara anului 1969, ultima sa vizită în satul natal, căci părintele Iosif Tărău a zis: „Adio satul meu drag!”, presimțind că nu va mai veni altul, lucru care s-a și întâmplat, peste o lună și jumătate, în toamna anului 1969.²⁵

²⁴ Aurel Tripon, *op. cit.*, p. 469.

²⁵ Informație de la nepotul său col®Tărău Titus-Remus, 4 iulie 2018, Săcădat, care locuiește în București.

3. Pavel Malița²⁶

În calitate de ofițer a Gărzii Naționale din Transilvania, cu grad de locotenent, lui **PAVEL MALIȚA** i se încredințează de către însuși avocatul Aurel Lazăr toate „semnăturile românilor de pe Criș prin care susțin adunarea și hotărârile ei”²⁷, documente care trebuiau să ajungă în deplină siguranță de la Oradea la Alba Iulia, în pragul Marii Adunări Naționale, convocată pe 1 decembrie 1918.

Pavel Malița s-a născut pe data de 9 ianuarie 1895²⁸, în comuna Săcădat, județul Bihor, în familia țăranului Vasile Malița. Tatăl lui Vasile Malița, Mihai, a decedat când era Vasile mic. Pe bunicul lui Vasile îl chema tot Vasile, iar pe străbunic, Gliga, zis și Mughi.

²⁶ Documentar realizat de către dr. Cristina Liana Pușcaș.

²⁷ Mircea Malița, *Secolul meu scurt*, Editura Rao, București, 2015, p. 29.

²⁸ Dumitru Bonta, *op.cit.*, p. 380.

Într-o tradiție orală, pusă pe tapet de academicianul Mircea Malița, fiul lui Pavel Malița, este amintită descendența acestei familii care coboară până la anul 1700.

„Am aflat că Malițești au fost și au trăit în Bihor. L-am găsit pe unul, pe care îl chema Malița și care era păstor, la 1703, în Munții Apuseni”²⁹, menționează Mircea Malița.

Pavel Malița și-a trăit copilăria pe meleagurile Săcădatului, alături de o ceată de copii, urcându-se în pomii vecinilor, scăldându-se în apele Crișului Repede sau „grijind” de găștele familiei, treabă la care era pus de o soră mai mare.

Familia Malița nu era una înstărită, astfel că un frate mai mare, Vasile, era „neliniștit că pământul puțin trebuia împărțit cu fratele lui”.

„I-a venit ideea să-l convingă să plece la o școală la oraș. «Am să-l țin eu acolo, își zicea el. Mai duc gazdei fasole, cartofi și câte o găină și o să se descurce el cu învățarea, și o să-i treacă dorul de sat»³⁰, povestește Mircea Malița

²⁹ Ilie Rad, „Dialog cu Domnul Acad. Mircea Malița”, articol accesibil on-line la adresa <http://ilierad.ro/dialog-cu-domnul-acad-mircea-malita/>, accesat la data de 29 aprilie 2018.

³⁰ Mircea Malița, *op.cit.*, p. 25.

Pavelea, așa cum i se spunea în familia, a acceptat propunerea fratelui său și s-a instalat într-o cameră cu mai mulți copii, printre care și frații Chirilă din satul Tilecuș, Augustin și Iosif, fiii preotului Vasile Chirilă și a soției sale Lucreția Tărău, fiica preotului din Săcădat. Școala cu predare în limba maghiară i-a dat mulă bătaie de cap lui Pavel Malița, rezultatele la învățătură fiind slabe.

Mircea Malița, în cartea sa de memorii, amintește printre poveștile tatălui său, Pavelea, chiar și o întâmplare hazlie din acei grei ani de școală:

„Nemuțumiți că nu li se făcea foc și că e frig în camera lor, copiii găsesc o cale să-i trimită gazdei un ultimatum. Se adună și cu voce tare, ca să audă ea, vorbesc în latinește despre complotul lor: „Și gazdina nostra non facit focum, ardemus totum, gardum et cotețum”. Se pare că gazda s-a speriat și a venit cu butucii”³¹.

Anii de liceu se vor scurge la Beiuș, la Liceul „Samuil Vulcan”. Peste trei decenii, fiul Mircea Malița, în timpul refugiului după cedarea Ardealului, își va găsi tatăl în conșcripțiile școlii, ca și bursier.

³¹ *Ibidem*, p. 26.

„Îl găesc pe tatăl meu la bursier (340 de coroane din fond Jiga) în 1913/1914 și la fel în 1914/1915. În ultimul an, Pavelea termină liceul (8 clase)...”³², amintește Mircea Malița.

De pe băncile școlii, odată cu începerea Primului Război Mondial, tânărul Pavel Malița este „recrutat în grabă, trimis la o școală rapidă de ofițeri și apoi pleacă pe front ca sublocotenent”. Erau o tragedie pentru toți soldații transilvăneni, chemați să lupte sub steagul Imperiului Austro-ungar, în timp ce România se afla de partea cealaltă a baricadei.

„Pavelea e trimis pe frontul italian. Îmi mărturisea că visul lui era să ajungă prizonierul italienilor și apoi să vadă Roma, vechea mamă a românilor. Luptau în Alpii Tirolezi. «De câte ori ajungeam față în față cu soldații italieni, îmi povestea tata, credeam că a sosit clipa cea mare. Dar ei ridicau mâinile înaintea mea și eram obligat să îi iau eu prizonier pe ei»”³³, scrie Mircea Malița.

Ca șef de pluton, după mai multe încercări, va reuși să convingă ofițerii austrieci ca și românii să lupte sub propriul

³² *Ibidem*, p. 105.

³³ *Ibidem*, p. 26.

drapel. Acest steag a fost mulți ani păstrat într-un geamantan în podul casei familiei Malița.

Viața pe câmpul de luptă a fost pentru Pavel Malița extrem de dificilă.

„Într-o zi mizerabilă pe front, s-a petrecut un eveniment miraculos pentru tata. Începuse bombardamentul și n-a mai avut timp să se ascundă. Stătea în tranșee, asurzit de zgomotul exploziilor, sub o bară din beton care lega marginile tranșeei. Un șrapnel șuieră ascuțit și căzu drept pe bară deasupra locului unde se afla capul lui Pavelea. Puterea exploziei îl trânti pe tata în noroi. Zăcu acolo în nesimțire, apoi se ridică și se pipăi peste tot. Era nevătămat. „O minune”, și-a spus el. ... „Domnul m-a salvat”, a spus el atunci, iar propoziția o va repeta în tot restul vieții”³⁴, menționează Mircea Malița.

Internat în spital, fiind bănuțit și de tuberculoză, Pavel Malița găsește o cale să nu se mai întoarcă pe frontul italian.

„Era bănuțit de tuberculoză. Mereu tușea și scuipa sânge. În secret tata știa să-l provoace, apăsând pe gingiile lui bolnave. Evidența sângelui din batistă atrăgea certificate de trimitere de la un spital la altul, din ce în ce mai

³⁴ *Ibidem*, p. 27.

îndepărtate de frontul la care tata nu mai voia să se întoarcă niciodată. Așa a ajuns să fie îngrijit într-un spital din Serbia, aproape de casă”³⁵, precizează fiul său.

De la Viena, în toamna lui 1918, se reîntoarce în Bihor. Aici îl așteaptă una dintre cele mai importante misiuni ale sale. Se alătură luptei naționale care i-a animat timp de secole pe românii din Transilvania. Se apropie de Aurel Lazăr și Nicolae Zigre și se încadrează ca ofițer în Garda Națională, cu grad de sublocotenent.

„Lazăr m-a întrebat dacă am studiat Dreptul și i-am răspuns că nu. N-aveam când, dar doream să-l urmez», îmi povestea tata. «Apoi m-a numit ofițer al Gărzii, cu grad de locotenent. Evident că nu existau pe atunci uniforme sau instructaje speciale și într-o zi, înainte de Alba Iulia, mi-a dat o misiune importantă: «Iei teancul acesta de hârtii. Sunt semnăturile românilor de pe Criș prin care susțin adunarea și hotărârile ei. Le duci cu prudență și atenție la Alba Iulia, ferindu-te de furturi sau de provocări». Zis și făcut. În fine, ajunseseam să contribui la lupta cauzei mele»³⁶.

³⁵ *Ibidem*, p. 28.

³⁶ *Ibidem*, p. 29.

Pavel Malița ia trenul și ajunge în gara Arad, unde pe parcursul nopții a trebuit să aștepte trenul spre Deva. Aici „și-au făcut apariția niște figuri din bandele lui Bela Kun care terorizau populația românească din Transilvania”. Pericolul să fie împușcat era mare. Doar prezența de spirit a fostului combatant îl va salva de la moartea.

Va preda în siguranță prețioasele semnături ale bihorenilor care își exprimau dorința de a se uni cu România. Despre atmosfera de la Alba Iulia, Pavel Malița va scrie peste ani:

„Nu pot uita (la 84 de ani) – caracterul acesta de masă al participanților, înfruntarea oricăror primejdii, a frigului, a oboselii și a oricăror griji materiale. Toate acestea parcă ne-au întărit mai mult vrerea și entuziasmul. Parcă aud și văd și astăzi cum mulțimea ordonată, în tactul de marș al immurilor „Pe-al nostru steag e scris Unirea” și „Deșteaptă-te române”, străbăteau străzile spre inima orașului, care răsuna de cântece naționale ... Atunci, în focul tinereții, în vârtoarea miilor de participanți, stăpânit de acea psihoză colectivă, credeam – alături de toți acei asemeni ai

*mei, cu flăcări în priviri – că suntem capabili să mutăm din loc, nu numai hotarele nedrepte și asupritoare*³⁷.

Alături de el, a mai fost prezent un al membru al viitoarei sale familii, Iosif Tărău, fratele soacrei sale, Lucreția Chirilă.

„Cuprinși de o însuflețire generală, înfrățiți în hotărârea de a face totul pentru a trece din faza așteptărilor și a dorințelor în faza înfăptuirilor, acei care n-am fost aleși delegați oficiali să participăm la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, ne-am gândit că locul nostru este acolo pentru a da o expresie și mai puternică, unanimă, spontană și directă voinței poporului român. Zeci de mii de oameni am simțit această nevoie, această poruncă a instinctului. Împreună cu Iosif Tărău, Aurel Matei, Iosif Chirilă, Nicolae Malița, Vasile (Gheorghe) Bordaș(iu), ne-am îndreptat de la Oradea – într-un tren neîncălzit și cu geamuri sparte la vagon – spre Alba Iulia ..., pe drum i-am întâlnit pe orădenii Vladimir Muțiu și Victor Filip, bucuroși că pot participa la

³⁷ Ion Isaiu, „Unirea Transilvaniei cu țara”, în *Crișana*, 1979, nr. 10183, p. 1.

cea mai mare adunare a poporului român”³⁸, rememorează Pavel Malița.

Odată cu integrarea administrativă a Transilvaniei în Vechiul Regat, Pavel Malița își va relua preocupările educative și se va înscrie la Facultatea de Drept din Cluj.

Foto PAVEL MALITA

Se va căsători cu Veturia Chirilă, fiica preotului din Tilecuș. Doi dintre frații Veturiei, Augustin și Iosif, au fost colegii de cameră din perioada în care Pavel stătuse în gazdă la Oradea, în anii de școală.

³⁸ Ion Isaiu, „Unirea Transilvaniei cu țara”, în *Crișana*, 1979, nr. 10.183, pp. 1-2.

Augustin Chirilă va ocupa funcția de subprefect al județului Bihor, iar cumnatul său, Pavel Malița, se va încadra pe postul de jurist al Prefecturii, post în care a funcționat până la pensionarea sa, în 1965³⁹.

FOTO MALITA PENSIONAR

Potrivit mărturiilor lui Traian Dorz, liderul Oastei Domnului, Pavel Malița s-a înscris în această mișcare religioasă încă din anii 1930.

„Prin anul 1930, când Oastea Domnului era în plin avânt, fratele Pavel Malița a fost printre primii intelectuali din Oradea care s-a predat Domnului, înscriindu-se în

³⁹ Traian Dorz, „Pavel Malița (avocat)”, articol accesibil on-line la adresa <https://oasteadomnului.info/fratele-avocat-pavel-malita/>, accesat la 29 aprilie 2018.

*Lucrarea Oastei cu un grup frumos de preoți și laici înflăcărați de minunatul ideal duhovnicesc și misionar al acestei sfinte mișcări*⁴⁰, amintește Traian Dorz.

În această calitate s-a implicat într-o serie de acțiuni caritabile: susținerea cantinei săracilor, „vizite cu daruri de hrană sufletească și trupească la închisori și la spitale, precum și vizite acasă pe la cei bătrâni, bolnavi și săraci, cu daruri de îmbrăcăminte, de hrană ori de încălzit, mai ales iarna”.

În timpul refugiului la Beiuș, după cedarea Ardealului, Traian Dorz amintește și de misiunea lor de a ajunge până în cele mai îndepărtate cătunuri.

„La căderea Ardealului de nord, când prefectura de la Oradea se mutase la Beiuș, fratele Pavel a venit și mai aproape de lumea satelor noastre Mergea și el pe jos cu noi zeci de kilometri, prin ploaie, prin zăpadă, prin căldură ori frig, fără să arate nici cea mai mică oboseală sau supărare. Cu o felie de pâine în buzunar, singura noastră merinde, porneam adeseori duminica dis-de-dimineată, de pe la ora 2, pe jos, câte 15-20 de kilometri, până la vreo adunare de la Văleni ori Pietroasa ... adeseori prin ploaie, pe inundații, pe zăpadă ori noroaie. Ajungea pe la orele 9-10

⁴⁰ *Ibidem.*

la biserică în satul cu adunarea. Dar de la intrarea în sat și până la biserică, pe câți copiii îi întâlnea pe drum, îi chema la el și, din buzunarele pline cu bomboane, le împărțea, spunându-le: „Să veniți la biserică cu părinții voștri, acolo se ține adunarea Oastei Domnului și veți auzi lucruri minunate”. ... Fratele Pavel a umplut astfel cu cărți aduse de la părintele Iosif din Sibiu toate satele Bihorului și altele, până departe, fără să primească de la nimeni, niciodată, nici un ban pentru tot ce dăruia sau făcea în Numele Domnului. Mult m-a ajutat el în privința asta și pe mine cu haine, cu mâncare și cu bani pentru călătorii în anii aceia când eu eram numai un copil străin și necunoscut”⁴¹, rememorează acele momente Traian Dorz.

Faptele pline de omenie ale lui Pavel Malița sunt rememorate și de către fiul acestuia Mircea, care amintește despre felul în care tatăl său i-a sprijinit și protejat pe evreii persecutați de trupele horthyste intrate în Transilvania.

„Ducea într-un sacou alimente diverse, zahăr, ulei, pâine Priveam cu adevărată oroare programul

⁴¹ *Ibidem.*

*antisemitism ...*⁴², scrie peste ani Mircea Malița, care adaugă în cartea sa de memorii:

*„De la tatăl meu înțelesesem că esența creștinismului este iubirea aproapelui”*⁴³.

Încununarea vieții de familie a venit pe 20 februarie 1927, o dată cu nașterea unicului copil, Mircea Malița. Acesta, la vârsta de 10 ani, în 1937, pășește pe porțile Liceului „Emanuil Gojdu”. În 1940, după Dictatul de la Viena, elevul Mircea Malița, este trimis la Făgăraș, la fratele mamei, Iosif Chirilă, unde va urma cursurile Liceului „Radu Negru”. În vara anului 1941, se mută cu familia sa care era evacuată la Beiuș, și se înscrie la Liceul „Samuil Vulcan”. După 23 august 1944, familia Malița va trebui să fugă din calea armatelor germane și maghiare care se retrăgeau prin Beiuș și urcați într-o căruță, respectiv Mircea pedalând pe o bicicletă, vor traversa munții spre Moneasa.

⁴² Mircea Malița, *op. cit.*, pp. 105-106.

⁴³ *Ibidem*, p. 93.

Foto MIRCEA MALITA BAIETEL

Mircea Malița va finaliza cursurile liceale la Liceul „Gheorghe Lazăr”, din București, după care se va înscrie la Facultatea de Științe, secția Matematică și Facultatea de Filosofie. În 1948, Mircea Malița este ales președintele Uniunii Naționale a Studenților din România. Va face parte

din delegația care va participa în 1949 la Congresul Mondial al Partizanilor Păcii, în frunte cu Mihai Sadoveanu.

În 1950, Mircea Malița a fost numit directorul Bibliotecii Academiei Române, iar din 1956 până în 1961 va fi funcționa ca și consilier la Misiunea Permanentă a ONU la New York. Din 1961, va fi numit directorul Direcției de Cultură, iar anul următor va ocupa funcția de ministru adjunct la Ministrul de Externe, pe probleme ONU. Între anii 1970 și 1972 a fost titularul portofoliului la Ministerul Învățământului, din 1980 până în 1982 a fost ambasador în Elveția, iar din 1982 până în 1984, ambasador în SUA. Ca diplomat a avut contacte cu mari personalități ale lumii: Eleonora Roosevelt, Margaret Thatcher, Nikita Sergheevici Hrușciiov etc.

FOTO Mircea Malița cu Margaret Thatcher⁴⁴

A fost căsătorit cu Tatiana Malița, specialistă în limba engleză, franceză și rusă. Au avut împreună trei fiice: Mihaela, Maria Gabriela (care a decedat) și Elena Mioara.

⁴⁴ sursa foto: adev.ro/pbd974

FOTO MIRCEA MALIȚA cu soția⁴⁵

Are 42 de cărți publicate în limba română, plus cartea sa de memorii „Secolul meu scurt”, parte fiind traduse în 11 limbi. În 1974 este ales membru corespondent al Academiei Române, iar din 1994 este membru titular al Academiei.

⁴⁵ sursa foto: adev.ro/pbd974

Foto carte MIRCEA MALITA

A decedat pe 21 mai 2018 fiind înmormântat în București.

BIBLIOGRAFIE

A. Ziare și periodice

Dorz, Traian, „Pavel Malița (avocat)”, articol accesibil on-line la adresa <https://oasteadomnului.info/fratele-avocat-pavel-malita/>, accesat la 29 aprilie 2018.

Isaiu, Ion, „Unirea Transilvaniei cu țara”, în *Crișana*, 1979, nr. 10183

Rad, Ilie, „Dialog cu Domnul Acad. Mircea Malița”, articol accesibil on-line la adresa <http://ilierad.ro/dialog-cu-domnul-acad-mircea-malita/>, accesat la data de 29 aprilie 2018.

B. Date de istorie orală

Informație de la nepotul său col. Tărău Titus-Remus, 4 iulie 2018, Săcădat, care locuiește în București.

C. Lucrări generale

Ciorogariu, Roman R., *Zile Trăite - Partea a II-a, Revoluția*, Ediție de dr. Viorel Faur, Fundația „Cele Trei Crișuri”, Oradea.

Faur, Viorel, *Viața politică a românilor bihoreni (1918-1919)*, Editura Fundației Culturale „Cele Trei Crișuri”, Oradea.

D. Lucrări speciale

Bonta, V. Dumitru, *Trei sate surori Săcădat, Borșa și Săbolciu*, Editura Imprimeriei de Vest Oradea, 2002.

Faur, Viorel, *Generația Marii Uniri – Evenimente din Bihor octombrie 1918 - aprilie 1919. Documente*, Editura Universității din Oradea, 2013

Tripon, Aurel, *Monografia Almanah a Crișanei*, Tipografia Diecezană Oradea

Malița, Mircea, *Secolul meu scurt*, Editura Rao, București, 2015.

Prof. Popovici, Ioan, Dr. Dulgău, Bujor, Pr. Dr. Ghitea, Ioan – Mircea, *Din Durerile Bihorului – Pagini din lupta intelectualității din Bihor pentru apărarea credinței, școlii și ființei naționale românești, vol. IV*, Documente 1907, Editura România În Lume, București, 2013, doc.14, p. 56 – 61 și doc. 15

Prof. Popovici, Ioan, *1918 Bihorul în Epopeea Unirii - Documente*, Întreprinderea Poligrafică „Crișana” Oradea, 1978.

Pr. dr. Vesa, Pavel, *Învățămintul Teologic de la Arad (1822 - 1948)*, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2013.

ANEXE DOCUMENTE

44⁴⁶

1907 aprilie 24, Oradea.

Bihar vármegye Központi járás főszolgabírójától
ad 44 / 1907 szám.

MÉLTÓSÁGOS FŐISPÁN ÚR !

Jelentem, hogy e hó 28-án vasárnap 12 órakor Szakadátón a románok által a tanítói fizetés rendezésére vonatkozó törvényjavaslat ellen népgyűlést fog tartani, melyen a hatóság képviselőjében személyesen magam fogok részt venni. Előintézkedéseket megtettem s mindenekben alispán úr 9 biz. / számú körrendelete szerint fogok eljárni.

Nagyvárad, 1907 április 24-én.

főszolgabíró,
Nagy Márton

⁴⁶ Prof. Ioan Popovici, Dr. Bujor Dulgău, Pr. Dr. Ioan – Mircea Ghitea, *Din Durerile Bihorului – Pagini din lupta intelectualității din Bihor pentru apărarea credinței, școlii și ființei naționale românești, vol. IV, Documente 1907*, Editura România În Lume, București, 2013, doc. 44, p. 142 - 144.

Tudomásul vettem de egyben telefonon intézkedtem az iránt, hogy a főszolgabíró azonnal értesítsék miszerint tekintettel arra, hogy a törvényjavaslat már megszavaztatott az ellen népgyűlést tartani idejét múlta.

1907, 2 / IV.

Glacz,
főispán.

Arh. Naționale Bihor, fond Prefectura jud. Bihor, inv. nr. 25, dosar nr. 124 / 1907, f. 28, original, l. maghiară.

Traducere:

De la prim - pretorul Plasei Centrale A comitatului Bihor Nr. ad. 44 / 1907.

ONORATE DOMNULE COMITE SUPREM !⁴⁷

Raportez că în data de 28 luna curentă, la orele 12, la Săcădat,⁴⁸ se va ține o adunare populară românească împotriva proiectului de lege privitor la reglementarea salarizării învățătorilor, la care am să particip personal, ca

⁴⁷ Idem, Vezi și documentele nr. 14-21, 27, 30, 32, 34 – 43, 47-48, 50 – 54, 70, 71, 92, 94 și 97 / 1907.

⁴⁸ Idem, Săcădat. Vezi și documentul nr. 16 / 1901, nota nr. 92.

reprezentant al oficialităților. Am luat măsurile pregătitoare și voi proceda în toate conform prevederilor circularei nr. 9, număr confidențial al domnului vicecomite.

Oradea, 24 aprilie 1907.

Prim-pretor,
Nagy Márton.

Am luat la cunoștință, dar totodată am luat măsuri prin telefon pentru ca prim – pretorul să fie anunțat cu privire la faptul că proiectul de lege a fost deja votat și ca urmare nu mai este cazul să se țină adunarea populară împotriva acestuia.

[Oradea], 2176 aprilie 1907.

Glacz,
comite suprem.

207.⁴⁹

CONSILIUL NAȚIONAL ROMÂN

⁴⁹ Prof. Popovici, Ioan, *1918 Bihorul în Epopeea Unirii - Documente*, Întreprinderea Poligrafică „Crișana” Oradea, 1978, p. 385 -386.

În cunoștință deplină a responsabilității ce o am ca și președintele sfatului țărănesc din Săcădat, dar și ca membru în Consiliu Central, mă simt necesitat a atrage deosebita atențiune a On. Consiliu asupra punctului 3 din procesul verbal luat cu prilejul întrunirii din Săcădat, privitor la mașinațiunile notarului Alesandru Liuciuger. Numitul notar intrighează în fel și chip contra Consiliului Central mai vârtos în satele învecinate în care nici nu este cine să-l controleze cu rigoare. Poporul după ce știe că încă în luna Noiembrie s-a cerut amovarea lui și încă și azi îl vede în post, mai vârtos acum după știrile tendențioase răspândite cu privire la retragerea armatei române, are nedumeriri și temeri și spunând-o fără rezervă are îndoieli față de puterea executivă a On. Consiliu. Pentru a preveni înrădăcinarea acestor temeri și îndoieli, am făcut propunerea cuprinsă în pomenitul proces-verbal și revenind asupra ei aici stăruitor rog On. Consiliu ca fără doar și poate, în cât mai scurt timp, dacă nu mijlocește amovarea momentană a numitului notar, dar la toată întâmplarea să fie numit controlor pe lângă dânsul cu drept de ingerință studentul în drepturi, Pavel Maliția, locuitor în Săcădat. Iar în ceea ce privește remunerațiunea dânsului, socotesc că până la amvararea lui Liuciuger să fie

remunerat din casa disponibilă a On. Consiliu, cel puțin în măsura plății unui gardist, că nedetrăgând⁵⁰ nimic din meritul sau viciul unui gardist la toată întâmplarea va face atâta serviciu dacă nu mai mult cauzei obștești.

Săcădat,

14/27 ianuarie 1919.

Iosif Tărău

Prez. Sfat. Țărănesc

Arh. St. Arad, fond Roman Ciorogariu, dosar 7, f. 248, original

199⁵¹

1919 ianuarie 12/25, Săcădat

PROCES VERBAL

⁵⁰ Retrăgând.

⁵¹ Prof. Popovici, Ioan, *1918 Bihorul în Epopeea Unirii - Documente*, Întreprinderea Poligrafică „Crișana” Oradea, 1978, p. 376 – 379.

Luat în ziua de 12/25 ianuarie 1919 în comuna Săcădat cu prilejul întrunirii Sfaturilor Naționale Române din Săcădat, Sărand, Chijic, Copăcel, Surduc, Șerghiș, Borșa, Tilecuș. Săbolciu, Ineu, Husasău, Brusturi, Picleu, Țigănești și Cuiేశd.

Prezenți: Alexandru Munteanu, șeful tractului⁵², Dimitrie Vușcan – Șerghiș, Gavril Iovan – Surduc, Silviu Sabău – Chijic, Vasile Mut – Copăcel, Iosif Crainic – Sărand, Nicolae Baciuc – Tilecuș, Teodor Fildan – Borșa, Nicolae Malița – Săbolciu, Avram Igna – Ineu, Mihai Giurău – Brusturi, George Costescu – Husasău, George Tomescu – Picleu, Cornel Giurău – Țigănești, Tiberiu Baciuc – Cuiేశd și Iosif Tărău – Săcădat.

Purcezându-se la organizare se alege de președinte părintele protopop Alexandru Muntean, iar de notar preotul capel[an] Iosif Tărău.

Președintele mulțumind pentru încredere prin o cuvântare acomodă situației ilustrează necesitatea unirii forțelor, păstrarea ordinii publice, apărarea avutului și vieții pregătirea sufletească pentru primirea fraților dezrobitori,

⁵² Cercului.

deschide ședința și pune la ordinea zilei, mai întâi chestiunea organizării.

1. Adunarea, după ce în firul discursiunii iau parte mai mulți, în punctul acesta enunță următorul concluz:

ad.1. Luând știre din proclamațiunea adresată poporului din Oradea Mare și Biharia din data de 4 noiembrie 1918, că în baza principiilor de liberă dispunere a națiunilor asupra sorții proprii, s-a constituit Consiliul național județean, românii din comunele sus atinse s-au constituit și ele în sfaturi țărănești punându-se la ordinele Consiliului Național Central.

De atunci și până astăzi ordinele primite le-am executat.

Observând însă că asupra multor trebuințe nu s-a dat nici o directivă de la centru, ceea ce atribuim faptului că lipsesc de la ședințele Consiliului Central membrii din provincie, cerem insistent, ca la aceste ședințe să fie și aceștia chemați telefonic sau telegrafic.

2. Președintele Sfatului Național din Șerghiș, părintele Dimitrie Vușcan, comunică faptul că notarul Victor Papp, și-a părăsit postul, cu girarea afacerilor administrative curente s-

a încredințat învățătorul de stat Alex Doboș asupra căruia are nedumeriri politice. În urma expozeului făcut, adunarea propune și enunță următoarele ca concluz:

ad.2. Fiind întemeiate temerile păr[intelui Vușcan], adunarea face propunerea ca pe lângă substitut să se pună de controlor părintele Vușcan.

3. Președintele Sfat[ului] Naț[ional] din Săcădat, părintele capelan Iosif Tărău, comunică faptul că amovarea din post a notarului Liuciuger încă din luna lui noiembrie au cerut-o sfaturile satești, din care de la Consiliul central, însă până acum fără rezultat și deoarece a observat că acesta, pe la spate lucră împotriva intereselor românești, cere ca, și până la preluarea imperiului, pe lângă numitul să fie pus un controlor, adunarea enunță următorul concluz:

ad.3. Controlor pe lângă notariul Alex Liuciuger, adunarea propune pe studentul în drepturi cursul IV, Pavel Maliția, locuitor în Săcădat.

4. Președintele Sfatului Național din Brusturi, M. Giurău, face propunerea ca, pentru îmbărbătarea poporului și a conducătorilor săi, înalta ocârmuire națională comitatensă

să binevoiască a trata cu fiecare în parte cu toată bunăvoința, față cu acestea adunarea enunță următorul concluz.

ad.4. După ce mai mulți conducători firești ai poporului român din aceste părți s-au plâns de un tratament nu prea prevenient, în viitor fiecare reprezentat din Consiliul Central să binevoiască a trata cu dragoste pe toți cei care caută la centru lumină și îmbărbătare.

5. Președintele Sfatului Național din Săbolciu, Nic. Maliția, face propunerea ca pentru ocrotirea intereselor speciale țărănești, să se afle modul și mijloacele pentru crearea unei asociațiuni țărănești, cam de felul Partidului țărănesc din țara mamă, față cu acestea adunarea enunță:

ad.5. Chestiunea, nefiind actuală, se amână pentru vremuri mai consolidate.

6. Aducându-se la cunoștința adunării, din partea mai multora, că în o seamă din satele noastre Bratca, Birtin, Șuncuiuș, Tileagd etc. s-au săvârșit atacuri și s-au proiectat exterminări contra conducătorilor firești ai poporului, - părintele capelan Iosif Tărău face propunerea următoare care trece ca concluz:

ad.6. Viața și avutul conducătorilor firești, preoți, învățători, intelectuali etc ai poporului fiind primejduită și până la ocuparea teritorială prin armata română. Consiliul Național Central să ia obligamentul a pune în afară de orice pericol pe conducătorii neamului din aceste părți, punându-se în vedere uzurpatorilor dușmani aplicarea reproșurilor potrivite.

7. Membrul C. Giurău face propunerea ca concluzele adunării prezente să fie înaintate Consiliul Central pentru diciziune finală.

ad.7. Propunerea se primește cu adaosul ca Consiliul Central să fie rugat a încunoștiința sfaturile respective despre decisiunile ce le revin în termen cât mai scurt posibil.

8. Apariția „Tribuna Bihorului” este salutăată cu multă însuflețire și la propunerea preotului Silviu Sabău se recomandă spre cea mai caldă păstuire.

ad.8. Se ia spre știre și acomodare cu plăcere.

9. Părintele Gavril Iovan face următoarea propunere protopopului tractual, Alesandru Munteanu, și preotului capelan Iosif Tărău din Săcădat, în baza trecutului lor și a muncii naționale dezinteresate cu conziderare la opțiunea

admisă de Marele Sfat Național în adunarea de la 18 Noiembrie/1 Decembrie 1918 din Alba-Iulia, cerem să fie luați și acceptați în Marele Sfat Național Român.

ad.9. Această propunere se primește și se trece în procesul verbal ca și concluzie, care să fie înaintată spre știre și înaltă aprobare Consiliului Dirigent din Sibiu. După pertractarea acestora, ședința se ridică.

D.C.M.S.

Alesandru Munteanu

Iosif Tărău

Protopop prezident

notar

**Arh. St. Arad, fond Roman Ciorogariu, dosar nr.7,
f. 180, 249 – 250, original.**

97.⁵³

LISTA:

⁵³ Prof. Popovici, Ioan, *1918 Bihorul în Epopeea Unirii - Documente*, Întreprinderea Poligrafică „Crișana” Oradea, 1978, p. 240-242.

Delegaților participanți, din partea cercurilor electorale din comitatul Bihor, la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

1. Cercul orașului Oradea Mare: Dr. Iustin Ardelean, avocat; Dr. Sever Erdeli, avocat; Dr. Ioan Boroș, avocat; Ioan Pogani, proprietar; Dr. Ciorolan Pop, director de bancă;
2. Cercul Salonta: Dimitrie Popa, preot din Tulca; Nicolae Costa, econom din Homorog; Ioan Teorean, econom din Mădăras, Teodor Pățcaș, econom din Micherechiu, Gavril Roxin, econom din Ciumeghiu;
3. Cercul Ceica: Alexandru Golea, preot în Hidișelul Nou, Dr. Emil. P. Groza, avocat din Ceica, Dr. Ioan Iacob, avocat din Ceica, Ioan Porj, econom din Dușești, Dr. Eugen Niechi, avocat din Ceica;
4. Cercul Beiuș – Vașcău: Dr. Ioan Ciordaș, avocat din Beiuș, Ilarie Crișan, argăsitor din Beiuș, Teodor Cornea, econom din Meziad, Atanasiu Toader, proprietar din Sighișel, Lăpădat Cioflan, econom din Ghighișeni;

5. Cercul Tinca: Dr. Andrei Ilie, avocat din Tinca, Dr. Aurel Pinția, avocat din Tinca, Vasile Teuca, învățător din Tăut, Pavel Govoșdan, econom din Tăgădău, Dănilă Vecaș, econom din Husasău de Tinca;
6. Cercul Aleșd: Dr. Aurel Lazăr, avocat din Oradea, Iosif Tărău preot din Săcădat, Teodor Popoviciu, proprietar din Vârciorog, Dumitru Bradea, econom din Ponoară, Teodor Manea, econom din Bratca, ca supleanți: Iosif Tripon, învățător din Bratca, Ciorolan Mursa, econom din Aleșd, Pavel Domocoș a Fami, econom din Bratca, Dimitrie Ciuplan a Ilieni, econom în Bratca, Ioan Sfârlea, avocat din Aleșd, Dr. Emil Lazăr, avocat din Borodul Mare;
7. Cercul Marghita: Dr. Iuliu Chiș, avocat din Marghita, Ciorolan Manu, preot din Abrămuț, Ioan Popa, preot din Chișlaz, Ioan Cheregi, econom din Satu - Barbă, Grațian Hodoș, econom din Sânlazăr;
8. Cercul Ugra: Teodor Luncan, econom din Roit, Alexandru Toptămaș, econom din Cefa, Dimitrie

- Pop, econom din Sânmiclăuș (Sânnicolaul Român), Petru Cristea, econom din Nojorid, Dr. Nicolae Zigre, avocat din Oradea;
9. Cercul Biharia: Dr. George Roxin, avocat din Oradea, Silviu Beja, profesor din Arad, George Mudura, proprietar din Alparea, George Pop, proprietar din Oșorhei, Ioan Bordaș a Gligori, econom din Leș;
 10. Cercul Beretyoujfalú: Dr. Demetriu Mangra, avocat din Oradea, George Mureșan, econom din Bedo, Teodor Pățcaș, preot din Peterd, Ioan Bodor, econom din Vecherd și Victor Domocuș, proprietar din Vecherd;
 11. Cercul Barand-Hossupaly: Dr. Teodor Burdan, avocat din Arad, Dr. Traian Pășcuț, inginer din Oradea, Liviu Lazăr, proprietar din Oradea, Andrei Popovici, proprietar din Oradea și Dr. Sever Ispravnic, avocat din Arad;
 12. Cercul Săcuieni: Gavril Goie, Gheorghe Sandor, Ioan Rociea, Ilie Zacota și Gheorghe Cuibuș, toți din comuna Cheniz;
 13. Episcopi: Dr. Demetriu Radu;

14. Vicari: Romul R. Ciorogariu;
15. Protopopi: Andrei Horvath, Oradea; Alexandru Munteanu, Peștiș; Petru E. Papp, Beiuș; A. Deseanu, Vașcău; Nicolae Roxin, Tinca; Petru Serb, Beliu; Ioan Genț, Oradea; Dr. Victor Hetco, Beiuș; Iosif Patachi, Ardușat; Victor Pop, Holod; Dr. Paul Luran, Popești; Rev. Vasile Tămaș, Popești; George Pteancu, Sfârnaș; Romul Buzila, Mădăras; Pamfil Ossian, Cărăsău;
16. Consistorii și Capitluri: Dr. Gregorie Papp, secretar episcopesc, din partea Consistoriului gr. cat. român din Oradea; Dr. Iacob Radu, canonic din partea Capitlului catedral gr. cat. din Oradea;
17. Societăți culturale și reuniuni de lectură: Sever Sălăgean din Holod, reprezentatul ASTRA, despărțământul Ceica; Dr. Savu Marta, avocat și Augustin Magyar, profesor, reprezentanții ASTRA, despărțământul Oradea; Dr. Alexandru Ghera, reprezentantul Societății pentru fond de teatru român, filiala Beiuș; Dr. Gavril Cosma, avocat și Roman Cristian, reprezentanții Casinei Române din Beiuș;

18. Reuniuni de cântări și muzică: Ioan Bușița, profesor și Dr. Nicolae Bolcaș, avocat, reprezentanții Societății de cântări „Lira” din Beiuș; Dr. Vasile Kirvai, profesor și Dr. Valer Mărcuș, candidat de avocat, reprezentanții Reuniunii de cântări „Hilaria” din Oradea; Dr. Augustin Ciurdariu, avocat, reprezentantul Reuniunii de cântări „Armonia” din Vașcău;
19. Societăți: Grigorie Rițiu, teolog, reprezentantul Societății „Sfântul Ioan Gură de Aur” a teologilor români din Oradea;
20. Societăți financiare: Maxim Nonu, comerciant, reprezentantul Societății pe acții „Șoimul” din Vașcău;
21. Reuniuni femeiești: Elena Dr. Muntean și Elena Ardelean, reprezentantele Reuniunii femeilor din Beiuș și Jur;
22. Școli: Victor Borlan, reprezentantul Gimnaziului superior gr. cat. din Beiuș; Dr. Gheorghe Miculaș, profesor reprezentantul Institutului teologic gr. cat., român din Oradea; Petru Tămâian, profesor,

- reprezentantul Institutului pedagogic gr. cat. român din Oradea;
23. Reuniuni învățătoarești; Alexandru Sala și Gavril Dudulescu, învățători, reprezentanții Reuniunii învățătorilor greco-ortodocși români din Bihor;
 24. Gărzile Naționale Române: Teodor Stanca, sublocotenent, reprezentantul G.N.R. din Aleșd; Sublocotenent Ioan Buhuș din Ceica și Aurel Dejeu din Aușeu, reprezentanți ai G.N.R. Bigor;
 25. Reuniuni ale meseriașilor și comercianților: Ioan Ghidioșan, fierar, reprezentantul Reuniunii industriașilor din Beiuș, Maxim Nonu și Alexandru Coroiu, reprezentanții comercianților din Vașcău;
 26. Tinerimea universitară: Nerva A. Iercan și Nerva Traian Cosma, reprezentanții tinerimii române de la Academia de drept din Oradea;

Gazeta oficială publicată de Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și părților românești din Ungaria, nr. 1 – 15/1918 – 1919.

126⁵⁴

Onorat consiliu,

În 24 l.c. d.m, soldați săcui din Regimentul 21, postăți în Mezotelegd (Tileagd), au în comuna noastră Tilecuș și au „recvirat” în modul obișnuit diferite articole prezentate. Trecând pe stradă, au văzut un porc gras al săteanului George Buciu ștrăuțu, au să-l recvireze și pe acesta, dar nu l-au putut prinde: văzând că nu pot pune mâna pe el, au ridicat puștile, au dat foc și bietul rămător a căzut jertfă. Proprietarului au plătit 700cor. pentru porcul curat au dat 2500 de coroane.

La această faptă vitejească au fost de față Irina Buciu, Floare Chiș și Vasile Indrieș, aceștia fiind scriitori în Tilecuș.

Vânătoarea s-a estins, deci, și asupra animalelor domestice.

Oradea mare, 15/28 faur 1919.

Iosif Tărău,

⁵⁴ Viorel Faur, *Generația Marii Uniri – Evenimentele din Bihor (decembrie 1918 – aprilie 1919) - Documente*, editura Universității din Oradea, 2013, p. 199.

Membru în consiliul comitet român

D.G.A.S., fond C.N.R. Bihor, dosar 347/1919, f. 1.

127⁵⁵

Onorat consiuliu,

În 27 l.c, înainte de meazăzi, din nou au venit în comuna noastră Săcădat 50 de săcui de la Regimentul 21, postați în Mezotelegd (Tileagd), sub conducerea celor 4 ofițeri.

Sub titlul că, caută după arme, au intrat prin casele oamenilor răscolind toate prin case. Au venit la casa tatălui meu, preotul Teodor Tărău, au intrat în casă și au dus de acolo 12 cămeși, 10 perechi de izmene, ștergare, un palton, o pereche de pantaloni noi, o pălărie, 100 de ouă, mere și, din dulapul cu albiturile, 20000 coroane, banii în număr.

Au intrat apoi în cămară, de unde au dus cărnații și carnea dintr-un porc tăiat în preziuă, adică în 26 l.c.

⁵⁵ Viorel Faur, *Generația Marii Uniri – Evenimentele din Bihor (decembrie 1918 – aprilie 1919) - Documente*, editura Universității din Oradea, 2013, p. 201.

Tatăl meu, vestit cu câteva minute înainte de sosirea lor, a sărit din pat, în care zăcea bolnav în urma bătăii primite în 26 l.c. de la gardiștii unguri din Oradea-mare, a trecut prin grădini, a fugit la un om, unde s-a îmbrăcat în haine țărănești – că toate hainele îi rămăsese acasă – și s-a dus undeva, că unde, nu știu, nu mi-a știut spune nimenea, și nici azi nu s-a reîntors.

Când au săvârșit acest jaf, au fost de față preoteasa din Chigic Floare Gal n. Lascu, servitoarea mea Florița Gaidoș, servitorul Vasilie Monenciu și săteanul Pavel Hodișan, membru în sfatul sătesc. Pe servitor l-au bătut și pălmuit, strâmtorându-l să spună unde e tata, apoi au zis că, dacă nu-i spun, vor aprinde paiea din grădină, că sigur acolo s-a ascuns.

De aici au venit la casa mea, aflătoare pe același intravilan, au intrat în casă, mi-au spart bufetul și dulapurile, mi-au spart sticlăriile. Că dus-au ceva sau nu, nefiind acasă, n-am putut constata. Pe masă mi-au lăsat un plumb de pușcă, zicând că unul de acela ar fi al meu, dacă mă vor putea prinde, și ca o subliniere a acestei enunțaturi au descărcat 2 pușcături.

În fața mai multor săteni s-au exprimat că, dacă n-au putut să prindă pe tânărul, să facă „leveșe” din el, trebuie să prindă pe bătrânul că va fi bun de „papricaș”. Ne-au numărat vitele și porcii, și au zis că să nu lipsească din ele pe când vor mai veni, că acelea sunt ale lor.

Aci țin să fixeze faptul că, în afară de mine, în Săcădat au mai căutat pe protopopul Ales. Munteanu, care s-a fost refugiat înainte la mine, și pe candidatul de avocat din Aleșd, Ioan Sfurlea, zicând că trebuie să prindă ori cum „aszt a haram jomadarat”⁵⁶.

În fiecare noapte vin patrule la mine în casă de mă caută, satul nostru în fiecare zi e cercetat, locuitori înjurați, maltratați, huiduiți, creându-le o soarte de ne suferit, săteni vin la On. Consiliu cerând scut de apărare și de această dată rugăm stăruitor On. Conziliu să binevoiască a interveni numaidecât, ca acest sat al nostru să fie scutit de aceste atrocități.

⁵⁶ Acele trei păsări bune.

Oradea mare, 12/28 faur 1919

Iosif Tărău,

Membru în konz. Comit(atens).

D.G.A.S., fond C.N.R. Bihor, dosar 348/1919, f. 1.

132⁵⁷

În ziua de 18 faur (1 martie) 1919, a.m. din nou au venit o ceată de secui în comuna noastră Săcădat, din regimentul nr. 21, și au venit la casa noastră, unde au și intrat în casa părintelui meu, care nu se găsea acasă, fiind refugiat din 27 faur a.c. pe păduri.

Intrând în casă, au scotocit pe tot locul și au luat albiturile cari au mai rămas din jaful de la 27 faur, au mai adus o halcă de clisă ce-a mai rămas, cârnații dintr-un porc, ce a fost tăiat mai înainte, au dus orologiul de buzunar al tatălui meu.

Au bătut pe servitorul nostru Vasile Monenciu, forțându-l să spună unde sunt popii. Astfel că bietul servitor,

⁵⁷ Viorel Faur, *Generația Marii Uniri – Evenimentele din Bihor (decembrie 1918 – aprilie 1919) - Documente*, editura Universității din Oradea, 2013, p. 208.

bătut și maltratată acum în două rânduri, a declarat că nu mai stă în slujba noastră, așa că vitele ne rămân fără păzitor.

De acum, toate vitele ni le-au pus sub sechestru, 16 vite cornute și 8 cai, și-au declarat că acelea le consideră ale lor și au dat strașnică poruncă servitorului nu cumva să lipsească vreuna din ele. Mai vârtos în punctul acesta, rugăm onoratul Consiliu să binevoiască a interveni ca să nu ne ducă vitele de cari avem absolută trebuință la economie.

Aci țin să fixeze faptul că soldații săcui din acest regiment au dat de știre sătenilor că cine le va da de veste despre reîntoarcerea și prezența mea în sat, acela primește un premiu de 2000 cor.

Martori sunt Simion Meșter, Florian Cuc și alții.

Oradea-Mare, 20 faur (3martie) 1919.

Iosif Tărău

Preot Ortodox Român

D.G.A.S., fond C.N.R. Bihor, dosar 348/1919, f. 5.

136⁵⁸

Onorat Conziliu,

Din nou sunt nevoit a aduce la cunoștința On(oratului) Conziliu cea mai recentă faptă vitejească a soldaților secui. În 3 martie st. N.,venind nu știu a câte(a)oară – în comuna noastră Săcădat, săcui din Reg(imentul) 21 a intrat în școala de învățământ a școalei noastre confesionale și au rupt tablele de perete, icoanele, inscripțiile, au strâns toate cărțile românești și, acolo, în sala de învățământ, le-au ars pe toate și au stricat băncile.

Iosif Tărău

Preot ort. Rom.

D.G.A.S., fond C.N.R. Bihor, dosar 379/1919, f. 1.

139⁵⁹

⁵⁸ Viorel Faur, *Generația Marii Uniri – Evenimentele din Bihor (decembrie 1918 – aprilie 1919) - Documente*, editura Universității din Oradea, 2013, p. 211.

În ziua de 5 martie n. a.c., venind în comuna noastră Săcădat din nou săcui de la Regimentul 21, au „recvirat”, după obiceiul lor, mai multe vite, între altele și de la subscrisul 2 boi, cari, chiar în ziua recvirării, mi i-a cerut Gavril Bondar din Săcădat, în Oradea, cu 11.000 cor, și el mi-a plătit pentru boi prețul convenabil, de 4700 cor.

Când aduc acestea la cunoștința Onoratului Consiliu, țin să fixez aci faptul că cu „recvirările” acestea de vite să facă cea mai nerușinată geșeftărie. Anume, vitele de la noi recvirate le vând în prețurile curente la jidani, astfel celea recvirate de la locuitorul din Săcădat Gavril Bondar, în prețuri de 3000 cor, le-au vândut în târgul din Aleșd cu 10.000 cor, iar celea recvirate de la mine, cu prețul amintit, le-au dat la un jidan cu 12.000 cor, care le-au mânat la târgul din Marghita.

Și, ca târgul să fie făcut după toate formele, au luat de la antistia comunală bilet de vite (pășuș) în toată regula, ca și cum noi le-am fi vândut lor vitele din bună voie.

⁵⁹ Viorel Faur, *Generația Marii Uniri – Evenimentele din Bihor (decembrie 1918 – aprilie 1919) - Documente*, editura Universității din Oradea, 2013, p. 214.

Rog Onoratul Consiliu să binevoiască, în contra antistiei comunale din Săcădat, care a dat pășuș pe 9 vite recvirate de la noi, fără știrea și învoirea noastră, în numele nostru, a lua celea de lipsă, pentru ca să fie pedepsiți.

Observ că pentru pășușurile liberate săcuii au plătit antistiei câte 10 cor., pe când taxa legală e de 30 filieri.

De aceea rugăm Consiliul să binevoiască a interveni pentru curmarea năvalei cu care dau asupra satului nostru.

Martori pentru vinderea vitelor noastre în târguri ne sunt Dimitrie Sotoc a chirili și tovarășii cu cari au fost de față în târg.

Oradea –Mare, 8 martie 1919.

Iosif Tărău

Preot Ortodox Român

D.G.A.S., fond C.N.R. Bihor, dosar 379/1919, f. 1.